

Leon Krstić

Henry Jones

Leon Koen

1859-1934

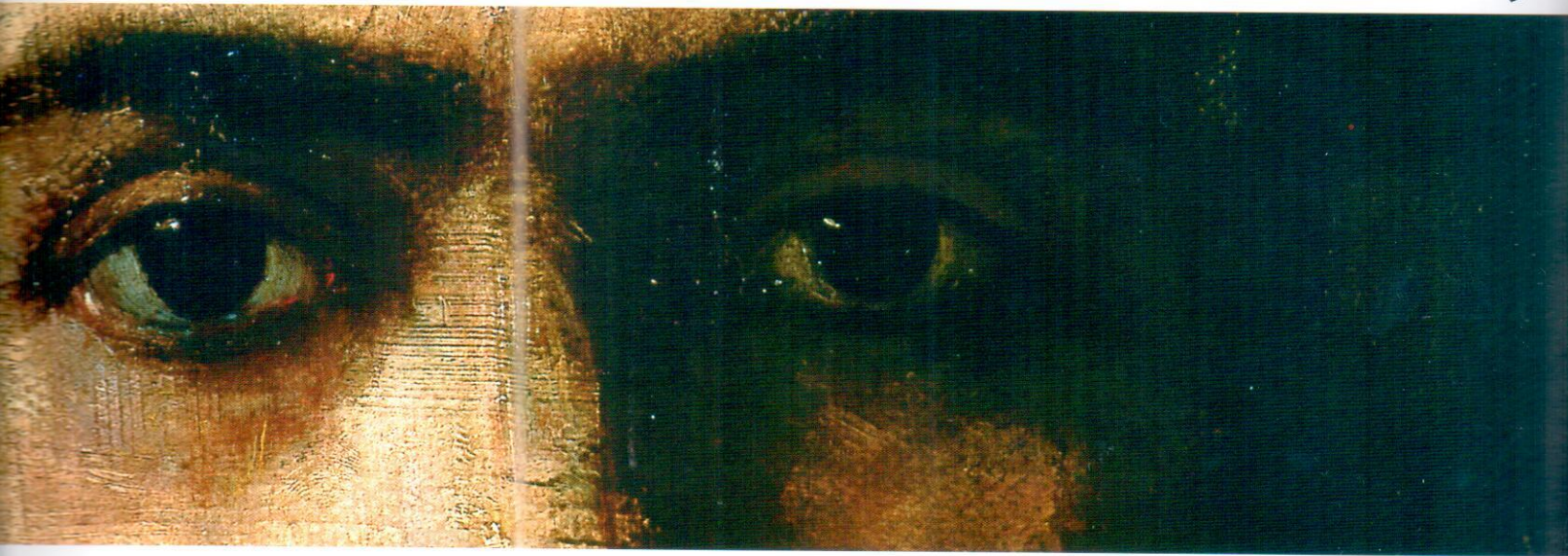
Nikola Šuica

Senke godišnjih doba

Umetnost Leona Koena

U srpskom slikarstvu poznog XIX veka, delo Leona Koena steklo je samosvojno mesto. Sa svega petnaest sačuvanih radova, likovna ostavština poprimila je začuđujuću isprepletenost stvaralačkih moći predatih tragičnim okolnostima. Neodvojivost tog spoja čini ishod njegove umetnosti, podjednako pokazujući psihološko i istorijsko poreklo, dok podaci iz svedočenja odводе u pretpostavke o slikarevoj putanji, fragmentarno iskazujući minulu silinu temperamenta i zanesenosti, štedljivo dopuštajući analitičko i teorijsko prodiranje u celovitost njegove pojave. Rođen u Beogradu, u jevrejskoj četvrti Jalija, Leon Koen je sticao učenja likovnih veština prvo na privatnim tečajevima u rodnom gradu, a potom u slikarskim klasama likovne akademije u Minhenu i kroz iskušenja života u tuđini. Istrajnost u opredeljenosti za slikarstvo ispoljio je u odnosima sa sredinama u kojima je boravio, naglašavajući svoju predanost izabranim temama. Svedočanstva o osetljivoj psihološkoj prirodi u povezivanju življenja i umetnosti, potvrđena su preranim udaljavanjem od normi umetničkog prisustva u društvu, ali i iskoračenjem iz vlastite prisebnosti, i to znatno pre fizičkog nestanka. U pristupu preostalom slikarevom delu ne pruža se nimalo zahvalna oblast ostavljenih tragova i otvorenih mogućnosti: tome ne doprinose samo nepoznata ishodišta većeg broja slika i skica, smeštenih u beogradskoj Jevrejskoj opštini od 1935. do pustošenja u godinama drugog svetskog rata, već i sama činjenica o prevlasti duševnog rastrojstva, još iz prve decenije XX veka. Premda je, na osnovu sačuvanih izvornih dokumenata - pisama i jedne posvete - vidljivo da se slikar na starinski način potpisivao kao

„Kojen”, može se primetiti da se radi o ličnoj odluci i hiru zbog psihološkog oslonca u zvučnosti lokalnog jezičkog oslovljavanja i otud, vlastitoj sigurnosti potvrde pripadanja rodnoj - srpskoj sredini. Među savremenicima, prezime brata Davida i cele familije, i to u većini primera u dokumentima, kao i na Leonovom nadgrobnom spomeniku na beogradskom jevrejskom groblju, ispisano je - „Koen”. Otpočet i nedovršen umetnički raspon obiluje nerazjašnjenim obaveštenjima, udaljujući od istorijski celovitijih saznanja, i to jednako i slikareve stvarne domašaje i njegova umetnička htenja. Poznato je da je pouzdano uobličeno u historiografskom smislu uslovljeno očuvanošću, društvenim mestom i prijemom stvaraočevog dela. U hronološkom poretku, u dostupnim podacima iz Koenove biografije i mestima likovne ostavštine, to mesto se potpuno podredilo izmicanju i nestajanju. Geografski posmatrano, slikar je živio i stvarao u dva mesta, pored krojačkog zanata u mladosti u Šapcu i staračkih dana, provedenih u poslednjoj godini života pod iznajmljenom kućnom negom u Vršcu. Za umetničku biografiju, ne postoje provereni podaci o bilo kakvim njegovim kretanjima van Beograda i preokupacijama koja govore o drugom mestu nego li Minhenu, gradu njegovih studija i aktivnog rada, u periodu od 1884. do 1905, pa potom regresije, duševnog klonača do 1912, i povratka u rodni grad posle prvog svetskog rata. Koen je jedini predstavnik srpskog slikarstva koji je svojom idejnom predanošću, u najvećoj meri među studentima umetnosti „minhenske škole”, uspostavio idejno uporište u okeanskim dimenzijama evropskog simbolizma. Putem ukrštanja i stapanja, izražajna

promenljivost njegovog postupka pokazuje stvaralački vrtlog dve epohe, nadnoseći se na tematsko sabiranje nacionalnih predanja, verske mitologije i težnji prema njemu savremenim umetničkim stremljenjima.

Slučaj Leona Koena može se sagledati u domenu posebnog mesta u generacijama slikara iz Srbije školovanih u Minhenu, njegovom osećanju pripadnosti tokovima evropske umetnosti, i romantičnoj religioznosti vezanoj za jevrejsko poreklo. Koen je prvi slikar jevrejske veroispovesti iz Srbije koji se odvojio od starozavetne verske zapovesti iz Druge knjige Mojsijeve (gl. 20, 4.): „Ne gradi sebi lika rezana niti kakve slike od onoga što je gore na nebu ili dolje na zemlji ili u vodi ispod zemlje.”

Na osnovu umetničkih pravaca vremena u kome se njegov slikarski izraz razvijao, ali i tumačenja koja je Hans Zedlmajr odredio u vidu sinteze „čulnog i duhovnog”¹, moguće je približiti se Koenovim htenjima. Vrednosti psihičkog života u zatvorenom sistemu kakav nudi dovršen, ili tek samo začet trag likovnog dela, naglašavaju aktivan udeo ljudskog individuuma, upućujući prema psihološkoj i tehničkoj rešenosti, zapravo prema umetniku koji postaje medijum za isticanje samoposmatranja s jedne, i preobražavanja s druge strane.

Strujanje Koenove individualnosti, zabeleženo na slikama i preostalim nacrtima za dovršenje velikih

kompozicija, upućuje prema tendencijama neoromantičarskih odlika simbolizma i specifičnom, osetljivom udaljavanju od dotadašnjih formalnih i sadržinskih pravila slikarstva srpske sredine u poslednje dve decenije XIX veka. U svom jeziku, slikar je ispoljio jasne znake potrebe i volje za promenom, pokušavajući, a što nam saopštavaju zabeležena usmena svedočenja, da iz obrisa tradicionalne kompozicije pređe ka idealitetu sopstvene umetničke slike. Nasleđe njegove umetnosti, teško odredljivo u jednoj stilskoj orijentaciji, postalo je *pojedinačna istorijska sadržina*, pa je tumačenje ostvarivo u pokušaju povezivanja uzroka, ostvarenih, ali i zamišljenih dela i stanja njegove ličnosti. Fenomenu umetnosti, Leon Koen je prišao sa radoznalošću i ekstatičnom potrebom ka stvaranju slikarstva ukupne predstave čoveka i prirode. Idejna i strukturalna obeležja njegove posebnosti su nezaobilazna dragocenost u osvitu tokova srpskog slikarstva XX veka i izazovno područje pretpostavki iz više disciplina. Zbog predstavljanja Koenovog slikarstva u takvom kontekstu, monografski redosled sa istoriografskim i muzealskim pregledom dobija drukčiju funkciju, u pokušaju da se ne previde najvažnije okosnice. Van veštačkih konstruisanja, a na osnovu sačuvanih dela, upravo društvene pojave, umetnički pravci i ličnosti u dodiru sa slikarem i njegovim delom upućuju na višestruke odnose umetnika, njegovog izbora, društvenog okruženja i uticajnih zračenja.

1

Sinteza je data u sintagmi „intermodalna svojstva” u uvodu za tekst: Hans Sedlmayr, *Problemi interpretacije*, u: *Život umjetnosti* br. 11-12, Zagreb 1976, 107-122.

IZDAVAČ:
Jugoslovenska galerija umetničkih dela

ORGANIZACIJA IZLOŽBE:
Jugoslovenska galerija umetničkih dela
i Orange studio

POSTAVKA IZLOŽBE:
Miroslav Rodić i Nikola Šuica

TEKST:
© Nikola Šuica

FOTOGRAFIJA:
Nebojša Babić/Orange studio
Arhivski materijali

GRAFIČKO OBLIKOVANJE:
Siniša Grahovac, Orange studio

DOKUMENTACIJA:
Dubravka Petrović

ŠTAMPA:
Vizartis, Beograd

TIRAŽ:
1000

Leon Koen

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Narodna biblioteka Srbije, Beograd

929:75.071.1 Коен Л. (060.64)
75 (497.11) (060.64)

Шуица, Никола
Leon Koen : 1859-1934 / [tekst Nikola
Šuica; fotografije Nebojša Babić]. -
Beograd : Jugoslovenska galerija umetničkih
dela, 2001 (Beograd : Vizartis). - [8] ,
80 str. : reprodukcije ; 30 cm

Podatak o autoru preuzet iz impresuma. -
Tiraž 1000. - Str. [1-8]: Predgovor /
Miroslav Rodić.

ISBN 86-92001-3-4
1. Гл. ств. насл. 2. Коен, Леон
а) Коен, Леон (1859-1934) - Слике -
Изложбени каталози
COBISS-ID 94300428

